

PREKLADATEĽSKÉ ORIEŠKY V DIELACH *ALICA V KRAJINE ZÁZRAKOV A ZA ZRKADLOM*

Katarína Václaviková

Katarína Václaviková je študentkou magisterského štúdia na Filozofickej katedre Univerzity Komenského v odbore prekladateľstvo a tlmočníctvo anglický jazyk a kultúra – nemecký jazyk a kultúra. Zaujíma sa o preklad detskej literatúry, audiovizuálny preklad a v budúcnosti by sa chcela venovať aj lokalizácii softvéru.

ÚVOD

V predkladanom príspevku sa venujeme prekladu diel britského autora Lewisa Carrolla *Alica v krajine zázrakov* a *Za zrkadlom*, a čo tam *Alica* našla. Za 150 rokov svojej existencie si získali srdcia miliónov čitateľov, boli preložené do mnohých, dokonca aj umelých jazykov. Prvého prekladu (do nemčiny), sa *Alica* dočkala už v roku 1869, štyri roky po jej vydaní. Slovenskú podobu dostala až v roku 1981 z pera Juraja Vojteka a Viery Vojtkovej. Podujali sa na neľahkú úlohu, keďže Alicine dobrodružstvá sú plné postáv pre slovenské dieťa neznámych a ich výpovede tvoria absurdné zložité vety. Hlavným bodom záujmu v tomto príspevku sú slovné hračky a spôsoby, akým ich prekladateľ preniesol do slovenčiny. Vyberáme pár príkladov a pridávame popis prekladateľských riešení a metód, ktoré prekladatelia pri práci použili, posúdime ich vhodnosť s ohľadom na cieľového čitateľa, prípadne poskytneme návrh alternatívnych riešení. Zároveň ich delíme do kapitol podľa princípu, na akom vznikli, či už to bude homofónia, homonymia alebo paronymia.

1 HOMOFÓNIA

Homofónia je jav, keď sa dve slová rôzne píšú, ale ich výslovnosť je (viac-menej) rovnaká. V anglickom modeli výslovnosti sa jedna graféma môže vysloviť aj tro-

mi rôznymi fonémami podľa toho, v akom fonematickom prostredí sa nachádza. O slovenčine sa dá s prižmúreným okom povedať, že každá graféma má jednu zaužívanú výslovnosť. Táto „predurčenosť“ však veľmi obmedzuje možnosť tvoriv v slovenskom jazyku homofonické páry.

Angličtina má pre homofóniu dobré predpoklady práve preto, že vyslovovaná podoba slova nie je viazaná na jedinú správnu kombináciu písmen, o čom sa presvedčíme okrem iného na príklade dvojice slov „*not* – *knot*“:

- O:** „*I beg your pardon,*” said Alice very humbly; „*you had got to the fifth bend [...]*”
 „*I had **not!***” cried the Mouse [...]
 „*A **knot!***” said Alice [...] looking anxiously about her. „*Oh, do let me help to undo it!*”
- P:** „*Prepáč,*” povedala Alica skrúšene. „*Ak sa nemýlim, máš už za sebou štyri **zákruty.***”
 „*Tak **krutý!***“ ešte väčšmi sa nazlostila Myš.
 „*Vravíš – **krutý!**?*“ [obzerala sa] Alica. „*Ach, veď povedz, nedovolím, aby ti ubližoval!*“
- N:** „*Prepáč,*” povedala Alica skrúšene. „*Ak sa nemýlim, máš už za sebou štyri **zákruty.***”
 „*Nie! Celkom si ma **domotala!***“ ešte väčšmi sa nazlostila Myš.
 „*Kde?*“ Alica si ustarostene obzerala Myš. „*Ach, prosím, môžem ťa zas **rozmotat?***“

Slová *not* a *knot* sa v angličtine vyslovujú rovnako, čo vyvolá konflikt medzi Alicou a urážlivou Myšou. Alica je totiž myslou pri Myšinom chvoste. Myslí si, že má na ňom uzol a hneď jej ponúkne pomoc. Myš však zistí, že Alica nedáva pozor.

V origináli teda kalambúr spočíva v homofonickom vzťahu slov *not* a *knot*. Prekladateľ sa rozhodol do riešenia zapojiť aj predošlú vetu, v ktorej Alica hovorí o oblúkoch na chvoste. Tie nazýva zákrutami, a tak sa mu naskytla možnosť čiastočnej homofónie: „zákruty“ a „krutý“. Podľa nás to nie je najšťastnejšie vykláznutie z problému. Myšina nahnevaná odpoveď totiž vôbec nedáva zmysel vo vzťahu k Alicinej replike. Môžeme sa domnievať, že sa vzťahuje na krutosť psa v básni, od ktorého si Myš vytrpela mnoho príkorí, no táto referencia je príliš vzdialená. Okrem toho nevyjadruje Myšin hnev na Alicinu nepozornosť.

V našom riešení sme sa snažili pridržať pôvodnej myšlienky zauzlovaného chvosta a Alicinej horlivej ochoty pomôcť a úsek sme upravili. Využili sme polysémiu slova „domotať“, ktoré sa môže použiť vo významoch „zauzliť“ a „zmiast niekoho“. Zachovali sme konflikt, pri ktorom Alica pochopí Myšin výrok inak, ako bol pôvodne myslený, a jej výpoveď práve nečakaným použitím osobného zámena „ťa“ získava nádych absurdnosti, ktorý sa tiahne celou knihou.

- O: „[...] *The master was an old Turtle – we used to call him Tortoise---*“
 „Why did you call him Tortoise, if he wasn't one?“ Alice asked.
 „We called him **Tortoise** because he **taught us**,“ said the Mock Turtle angrily.
- P: „[...] *Učila nás stará Korytnačka a my sme ju nazvali Nazučila.*“
 „Prečo ste ju volali Nazučila, keď to nebola **Nazučila**?“ spýtala sa Alica.
 „No preto, lebo **nás učila**, ty hlupaňa!“ zlostila sa Falošná Korytnačka.
- N: „*Učil nás jeden starý Korytnačiak, volali sme ho Múčiteľ.*“
 „**Mučil** vás domácimi úlohami?“ prelakla sa Alica.
 „Nie, **múčil** nás múkou, keď sme neposlúchali, ty hlupaňa,“ zlostila sa Falošná Korytnačka.

Turtle je podľa oxfordského slovníka vodná korytnačka, zatiaľ čo *tortoise* slovník definuje ako suchozemskú korytnačku. Preto sa Alica pýta, prečo učiteľa žiaci volali *Tortoise*, keď žil v mori. V britskej výslovnosti sa prezývka foneticky (zhruba) zhoduje s činnosťou, ktorú učiteľ vykonával. Túto vrstvu danej slovnej hračky si prekladateľ stanovil ako základ pri riešení problematického miesta. Jednoducho vzal slovné spojenie „nás učila“, spodobované, nezvukné „s“ zmenil na zvukné „z“, vynechal medzeru po vzore originálu a vznikla prezývka pre učiteľku. Slovo „Nazučila“ však má jednu chybu: pri preklade sa stratil sémantický význam mena a s ním kus krásy kalambúru.

My sme sa túto zložitú slovnú hračku rozhodli nahradiť inou. Novotvar „Múčiteľ“ je dostatočne absurdný na to, aby Alica nepochopila jeho zamýšľaný význam, no keď nám ho Falošná Korytnačka vysvetlí, dáva zmysel: úsporne sa v ňom spájajú slová „učiteľ“, „mučiť“ a „múčiť“. Dodnes sa nevďačné povolanie učiteľa medzi žiakmi spája s tortúrou (otrepané skrížené slovo „M-učiteľ“) a je to prvá vec, ktorá Alici napadne. Stačí však pridať jeden dlžeň a vznikne referencia na celkom iný obsah a prekvapivá pointa úryvku. Prečo by učiteľ v krajine zázrakov nemohol neposlušných žiakov ohadzovať múkou?

Okrem toho sme zámerne zachovali mužský gramatický rod učiteľa a nazvali ho „Korytnačiak“, čím chceme docieľiť väčšiu variabilnosť textu, pretože jedna Korytnačka sa v ňom už vyskytuje. „Korytnačiak“ je zároveň netradičné slovo, ktoré má za úlohu zaujať pozornosť detského čitateľa.

- O: „[...] *and the twinkling of the tea---*“
 „The twinkling of what?“ said the King.
 „It began with the **tea**,“ the Hatter replied.
 „Of course twinkling begins with a T!“ said the King sharply.
- P: „[...] *a tie o-o-opletačky s olovrantom.*“
 „Aké **o-o-opletačky**?“ spýtal sa Kráľ.

„Nuž tie, ktorými sa začal náš olovrant,“ odpovedal Klobučník.

„Samozrejme, že **olovrant** sa začína na ,o,“ osopil sa na neho Král.

N: „A ešte tie **opletačky s čajom a Časom**...“

„Tak s časom či čajom?“ spýtal sa Král.

„No, kvôli Času máme stále čaj a kvôli čaju nikdy nemáme čas,“ odpovedal Klobučník.

„Ja viem, že na čaj treba čas!“ osopil sa na neho Král.

Lewis Carroll tu vytvoril homofóniu hlásky a plnovýznamového podstatného mena v nezmyselnom dialógu. Klobučník vypovedá pred súdom o svojich problémoch s tým, že sa pre neho zastavil čas presne o šiestej, a preto je odsúdený na večný olovrant, takže všade chodí s maslovým chlebom a šálkou čaju.

Juraj Vojtek zvolil podobnú stratégiu ako autor originálu. Našiel aliteráciu v slovách „opletačky“ a „olovrant“, pričom využil Klobučníkovu nervozitu. Keď je človek nervózny, bežne sa zakoktáva, čím sa v tomto prípade zdôraznilo začiatkové písmeno. Napriek všetkému úsiliu prekladateľa však v slovenskom dialógu chýba relevantný dôvod na konflikt medzi postavami. Hoci je zachovaná nezmyselnosť, stráca sa logická nadväznosť replík.

My sme sa na problém pozreli inak. Slovo „opletačky“ sa nám páči, keďže dokonale vystihuje Klobučníkovu situáciu – otravná hlúposť, ktorá človeku komplikuje život. Naša slovná hra využíva paronymiu slov „čas“ a „čaj“. Okrem toho sme zámerne napísali „Čas“ s veľkým začiatočným písmenom, pretože v knihe je personifikovaný ako osoba, ktorá zastavila Klobučníkove hodinky. Čitateľ síce vie, že medzi „časom“ a „Časom“ je rozdiel, no Král ho v hovorenom slove nevidí, a tak vzniká nedorozumenie. Použili sme syntaktickú štruktúru, v ktorej proti sebe stavíme dva zdanlivo protichodné prvky, ktoré sa však navzájom dopĺňajú a vzniká prekvapivá pointa.

Neskôr Alica stretne Bielu Kráľovnú, ktorá potrebuje pomoc s pripnutím neposlušného šálu a dá sa s ňou do reči:

O: „Am I **addressing** the White Queen?“

„Well, yes, if you call that **a-dressing**,“ the Queen said, „It isn't my notion of the thing at all.“

P: „Ach, Biela Kráľovná! A či je to iba **ošial**?“

„Neviem, prečo tak prekrúcaš slová,“ povedala kráľovná. „Nevraví sa ,ó, **šial**! ale ,ó, **šál**!.“

N: „Naozaj **stojím** pred Bielou Kráľovnou?“

„Áno,“ povedala Kráľovná. „Iba, že by si **sedela**. A to sa v prítomnosti kráľovnej nepatrí.“

V origináli nám vyskočila homofónia slovesa a slovesného podstatného mena. Alica sa zdvorilo pýta, či hovorí s Bielou Kráľovnou, tá je však myslou stále pri svojom šále a začiatkové písmeno v slove *addressing* považuje za neurčitý člen. Keď si dáme šál, nemôžeme to predsa hneď nazývať obliekaním.

Prekladový kalambúr sa zakladá hneď na dvojitej paronymii. Je veľmi dobre premyslený, má však jeden nedostatok – zatiaľ čo v origináli je Alicina otváracia veta celkom normálna a vhodná, preklad znie veľmi čudne a teatrálny. Ťažko si predstaviť, že by sme sa takto snažili nadviazať rozhovor. Skôr by na nás ľudia hľadeli s otáznikom v očiach. Z toho dôvodu prichádzame s vlastným riešením. Tak ako v origináli, v našom preklade sa Alica zdvorilo pýta, s kým to hovorí a prelamuje ľady oveľa prirodzenejšie. Tiež sme zachovali nedorozumenie pri Alicinej úvodnej otázke a Kráľovninu nepriateľskú odpoveď. Nechýba ani slovná hračka, hoci nie taká zložitá ako prekladateľova. Alica použila sloveso „stát“ vo význame „byť v prítomnosti“, zatiaľ čo Kráľovna ho pochopila doslovne a ešte pridá nepríjemnú poznámku, v ktorej sa vyvyšuje nad Alicu pre svoj imperiálny titul.

2 HOMONYMIA A POLYSÉMIA

Ďalším častým javom, ktorý slúži ako základ Carrollových slovných hračiek, je homonymia a polysémia (= viacvýznamovosť). „*Homonymá sa zblížujú na základe zhody, totožnosti ich zvukovej podoby, výslovnosti a gramatickej stránky. Odlišné sú však z významového a etymologického hľadiska. [...] Pri v i a c v ý z n a m o v o s t i určité slovo má niekoľko významov viazaných spoločným základným významom*“ (Ondrus, 1980, s. 166). Zahŕňame ich spolu do jednej kapitoly, keďže ich podstata je rovnaká – tá istá forma s rôznymi významami.

V knihe *Za zrkadlom* sa Alica vezie na člku s Ovcou, ktorá ju neustále okrikuje:

O: „[...] You'll be *catching a crab* directly.”

„A dear little *crab!*” thought Alice. [...]

P: „[...] Inak *chytíš raka!*“

„Malého, pekného *ráčika!*“ pomyslela si Alice. [...]

„[...] si malá hus. A veslá sú teraz tvojimi krídlami a ty ich musíš poriadne dvíhať, lebo inak ti ich voda strhne späť a udrú ťa tak, že spadneš. Tomu sa hovorí *chytiť raka*. [...]“

V *Kritike prekladu IV* sa Veronika Matúšová okrem iných venuje aj vyššie uvedenej pasáži, konkrétne slovnému spojeniu *catch a crab*. Tvrdí, že *crab* je homonymum, pod ktorým Alica chápe zvieratko, pričom Ovcu má na mysli druh vší.

Prekladateľ použil spojenie „chytiť raka“, čo je podľa kritičky zastaraný hovorový výraz pre rakovinu a kritizuje nejasnosť slovnej hry pre detského čitateľa (2014, s. 25). Dovolíme si s ňou nesúhlasiť. Robili sme v tejto súvislosti malý prieskum a zistili sme, že *catch a crab* je veslársky pojem, ktorý znamená presne to, čo Juraj Vojtek vysvetľuje v preklade – veslo sa vzpriechi vo vode a môže športovca udrieť. V češtine je zaužívaný doslovný preklad *chytiť kraba*, zatiaľ čo slovenčina používa spojenie „chytiť raka“. Pre prekladateľa to znamená uľahčenie práce, lebo môže kalambúr bez námahy preniesť do cieľového textu, stačí nahradiť kraba za raka.

V jednom bode však kritičke musíme dať za pravdu. V Británii je veslovanie populárnym športom, ktorý bol vo vyšších vrstvách obľúbenou voľnočasovou aktivitou. Na Slovensku však tomu tak nie je. Veslovanie sa u nás teší obľube len počas letnej olympiády a vodácky žargón nepatrí do slovnej zásoby bežného Slováka. Preto sa slovná hračka *chytiť raka* naozaj stráca v preklade, ako to prekladateľovi vytyka kritička. J. Vojtek si to však uvedomil a Ovcu vložil do úst dodatočné vysvetlenie tohto termínu. Myslíme si, že je to vhodný spôsob, akým sa čitateľovi rozširuje slovná zásoba.

Ďalší oriešok založený na homonymii sa v knihe vyskytne, keď sa snaží novo-pečená kráľovná Alice vojsť do hradu. Nikto jej neotvára a Alice sa pýta Žabiaka, ktorý pri nich postáva:

O: „Where’s the servant whose business it is to answer the door?” she began angrily.
[...] „To **answer** the door?” he said. „What’s it been asking of?”

P: „Kde trčí sluha, ktorý má na starosti tieto dvere?“ spustila nahnevane.
[...] „Že kto má na **starosti** tieto dvere?“ čudoval sa. „Aké **starosti**?“

N: „Kde je osoba zodpovedná za obsluhu týchto dverí?“ spustila nahnevane.
[...] „Že kto ich má **obsluhovať**?“ čudoval sa. „A čo si objednali?“

To answer the door je zaužívaná anglická fráza, ktorá znamená „otvoriť dvere príchodzemu“. Bezpríznamový význam slovesa *answer* je „odpovedať na otázku“, preto sa Žabiak čuduje, či sa dvere na niečo pýtali, keď sa Alice rozčuľuje, že im nikto neodpovedá. Žabiak totiž nepochopil, že Alici ide o sluhu, ktorý by jej – kráľovnej – otvoril dvere a pustil ju dnu.

V slovenčine nemáme presný ekvivalent pre *to answer the door*, ktorý by vyhovoval kritériám spomenutým vyššie. Prekladateľ sa rozhodol ťažisko kalambúru trochu posunúť – na frázu *whose business is to*, ktorú preložil ustáleným slovným spojením „mať na starosti“. Slovo „starosti“, (resp. jeho deklináčna prípona –i) je pritom polysémantické – v našom kontexte vyjadruje lokál singuláru aj nominatív plurálu podstatného mena „starosť“. Toto riešenie podľa nás obstoí aj pred okom skúmavejšieho čitateľa, no nám sa zdajú referencie dvoch významov spomínanej

homonymie príliš blízke na to, aby bola slovná hračka dostatočne úderná. Okrem toho Alica v origináli hovorí veľmi vzletne, už jej totiž stúpila do hlavy myšlienka, že je kráľovnou. Aj originálna ilustrácia zobrazuje Alicu s nosom zapichnutým do neba. Preklad neevokuje nafúkaný spôsob rozhovoru s poddaným, práve naopak, sloveso „trčí“ v tomto význame by sme zaradili do subštandardnej vrstvy jazyka.

Do kostry určenej Vojtekovým prekladom sme teda vsadili vlastné riešenie, ktoré zahŕňa všetky uvedené detaily. Alicina otázka znie možno príliš zložito na sedemapolročné dieťa, no Alica je veľmi bystré dievča. Zložitostou frázy chceme doceliť namyslený a okrídlený spôsob, akým sa rozpráva s poddaným. Homonymiu spôsobujúcu nedorozumenie sme zahrnuli v slove „obsluhovať“. Dodnes existujú v niektorých hoteloch uniformovaní pracovníci, ktorých úlohou je otvárať hosťom dvere. Obsluhujú ich, no nie tak, ako to pochopil Žabiak. Ich práca nespočíva v tom, že nosia dverám nápoje. To Žabiak netuší, a tak vzniká nedorozumenie podobne ako v originálnom texte.

3 PARONYMIA

Na prelome tisícročia vydala Oľga Škvareninová *Paronymický slovník*, užitočnú publikáciu, ktorá obsahuje 12 000 slovníkových jednotiek. Na úvod tejto úctyhodnej zbierky ponúka definíciu paronymie: paronymá sú „slová, ktoré sú si navzájom blízke tým, že majú odlišnú sémantiku, no podobnú alebo identickú zvukovú stránku“ (1999, s. 8). Paronymá sú častým spôsobom, ako vytvárať vtipné slovné hračky, veď často stačí urobiť v slove preklep a význam výpovede sa celkom zmení.

Prejdime k paronymám, ktoré sa vyskytli v našich skúmaných dielach. Alica drží nemluvňa, ktoré sa o chvíľu premení na prasiatko a utečie. Mačka Šklabka sa jej pýta, na čo sa premenilo:

O: „Did you say ‘**pig**’ or ‘**fig**?’“ said the Cat.

„I said ‘pig’,” replied Alice;

P: „Povedala si ,**prasiatko**‘ či ,**mačiatko**‘?“ spýtala sa.

„Povedala som ,**prasiatko**“,“ odpovedala Alica,

N: „Povedala si ,**prasa**‘ či ,**proso**‘?“ spýtala sa.

„Povedala som ,**prasa**“,“ odpovedala Alica,

Zmena jediného písmena urobí v angličtine z prasiatka figu. Prekladateľ však zmenil skoro celé slovo, ponechal len deminutívnu príponu a skladbu samohlások. Použitie podstatného mena „mačiatko“ má síce opodstatnenie, veď Alica má v oboch knihách plnú hlavu svojej mačky Tiny a jej mláďat, no foneticky sa

do textu nehodí. Nie je možné, že by Škľabka namiesto „prasiatka“ počula „mačiatko“, tieto slová sú príliš rozdielne. Na mieste prekladateľa by sme zvolili paronymický pár „prasa“ – „proso“. Pri tejto dvojici je pravdepodobnosť prepočutia rozhodne vyššia ako v pôvodnom riešení. Zachovali sme zhodu všetkých spoluhlások a tiež zhodu samohlások v rámci slova. Takisto sme do nášho návrhu preniesli z originálu sémantický význam rastliny – Cheshire Cat si myslí, že dieťa sa premenilo na figu, mačka Škľabka zas počula „proso“. Obe patria do paradigmy slov z rastlinnej ríše.

Ďalej v knihe si všimneme, že názvy predmetov v morskej škole sa nápadne podobajú na tie naše – všetky totiž vznikli pomocou paronymie.

O: *Reeling* (Reading), *Writhing* (Writing), *Ambition* (Addition), *Distraction* (Substraction), *Uglification* (Multiplication), *Derision* (Division), *Mystery* (History) – *ancient and modern*, *Seaography* (Geography), *Drawing* (Drawing), *Stretching* (Sketching), *Fainting in Coils* (Painting in Oils), *Laughing* (Latin), *Grief* (Greek)

P: *Pichanie* (písanie), číhanie (čítanie), štípanie (sčítanie), *odtínanie* (odčítanie), *nasolenie* (násobenie), *desenie* (delenie), *hystéria* (história) – *staroveká a novoveká*, *morepis* (zemepis), *kriesenie* (kreslenie), *lisovanie* (skicovanie), *spalovanie* (maľovanie), *slatina* (latina), škrečtina (gréčtina)

N: *Pískanie* (písanie), *vítanie* (čítanie), *nazdobenie* (násobenie), *dedenie* (delenie), *deviny* (dejiny), ľavopis (pravopis), *slon* (sloh), *hektická výchova* (etická výchova), železná výchova (telesná výchova), *príhodopis* (prírodopis), *slastiveda/strastiveda* (vlastiveda), *nebeský jazyk a anjelčina* (nemecký jazyk a angličtina).

Juraj Vojtek sa pri preklade nechal viesť originálom. Použil tie isté predmety a vymyslel k nim slovenské paronymá. Z nich by sme chceli osobitne vyzdvihnúť najmä „škrečtinu“ pre jej hravosť a originalitu, veď urobiť z vážneho jazyka najučenejších kruhov hlodavčinu je presne také absurdum, aké je pre krajinu zázrakov príznačné. Bohužiaľ, tento krásny kalambúr v knihe pre malé deti nemá čo robiť. Nestretol by sa s pochopením čitateľa. Mnohé z predmetov, ktoré sa vyučovali vo viktoriánskom Anglicku, osnovy našich základných škôl neobsahujú. Napríklad, kreslenie, skicovanie a maľovanie sa u nás berú v rámci výtvarnej výchovy a z cudzích jazykov sa deti učia len angličtinu a nemčinu. O latinčine a gréčtine sa môžu leda tak niekde dopočuť a ťažko si ich spoja so slovnými hrami v texte.

Ten istý názor vyjadruje Veronika Matúšová, ktorá v *Kritike prekladu* venuje priestor aj prekladu morských školských predmetov. Uvádza aj svoje riešenia, ktoré pokladáme za bravúrne a sami by sme ich pri preklade rozhodne použili.

Veď predstava, že by sa v rozvrhu nachádzala *vývarná výchova*, *chudobná výchova* alebo *likératúra* (2014, s. 25) určite vyčaruje na tvári čitateľa úsmev. Vlastné riešenia k niektorým zo spomenutých predmetov sme vytvorili aj my, pričom pridávame aj nejaké navyše. Všetky uvádzame pod písmenom N.

Alica sa s Falošnou Korytnačkou a Gryfonom nebavila len o škole, ale aj o módnych otázkach.

O: „*And what are they [shoes] made of?*“ Alice asked [...].

„*Soles and eels, of course,*“ [...].

P: „*A z čoho sa tam topánky vyrábajú?*“ spýtala sa Alica zvedavo.

„*Z podustiev a úhorov, z čoho iného?*“

N: „*A z čoho sa tam topánky vyrábajú?*“ spýtala sa Alica zvedavo.

„*Z podustiev a kožatiek, z čoho iného?*“

Homonymum *sole* poznáme hlavne vo význame „podošva“, no je to aj názov ryby. U nás jej hovoríme solea obyčajná alebo morský jazyk. Pre jej tenký tvar sa z nej môžu vyrobiť dobré podrážky na morské topánky. V slovenčine sa na slovo „podošva“ paronymicky podobá druh ryby „podustva“. To, že podustva je ryba sladkovodná, prekladateľovi odpustíme. Alebo môžeme využiť priamo slovenský názov „morský jazyk“ ako odkaz na jazyk v topánke.

Nemôžeme však prižmúriť oko nad doslovným prekladom slova *eels*. Ide o paronymiu k slovu *heels* a nenapadá nám časť topánky, ktorá by sa nazývala podobne ako „úhor“. Preto by sme ako náhradu využili morské korytnačky „kožatky“, z ktorých sa môže získavať koža na morské topánky.

ZÁVER

Do príspevku sme vybrali niekoľko slovných hračiek z prekladu kníh *Alica v krajine zázrakov* a *Za zrkadlom*, ktoré nie sú podľa nás úplne vhodne vyriešené. Najčastejšou nedokonalosťou bola nedotiahnutá logika v nadväznosti replík, ktorá je v origináli vždy dodržaná, napriek všetkým nezmyslom a absurditám. Dialógom to preto miestami ubudlo na dôveryhodnosti. Dotknuté miesta sme buď upravili, alebo celkom prepracovali podľa kritérií, ktoré vyplynuli z ich podrobnej analýzy. Nedá nám však nespomenúť, že spomínané nezvládnuté časti sa v knihe strácajú medzi obrovským množstvom výborne zvládnutých riešení. Veľmi nás teší, keď narazíme na preklad, ktorý je vypracovaný kvalitne, hlavne, ak ide o také náročné dielo ako príbehy o Alici. Pánovi Vojtekovi a pani Vojtkovej týmto vzdávame hold a vyjadrujeme vďaka za to, že nám detstvo skrášlili knižkou v rodnom jazyku v časoch, keď sme si ešte sami nemohli prečítať jej originál.

PRAMENE

- CARROLL, Lewis: *Alica v krajine zázrakov*. In: CARROLL, Lewis. *Alica v krajine zázrakov*. Bratislava : Mladé letá, 1981, 226 s.
- CARROLL, Lewis: *Alice's Adventures in Wonderland*. In: CARROLL, Lewis. *The Complete Illustrated Works of Lewis Carroll*. Londýn : Bounty Books, 2004, 934 s. 9. vydanie. ISBN 9780 7537 0915 3.
- CARROLL, Lewis: *Through the Looking Glass*. In: CARROLL, Lewis. *The Complete Illustrated Works of Lewis Carroll*. Londýn : Bounty Books, 2004, 934 s. 9. vydanie. ISBN 9780 7537 0915 3.
- CARROLL, Lewis: *Za zrkadlom a s čím sa tam Alica stretla*. In: CARROLL, Lewis. *Alica v krajine zázrakov*. Bratislava : Mladé letá, 1981, 226 s.

LITERATÚRA

- DELABASTITA, Dirk: *Wordplay as a translation problem: a linguistic perspective*. In: KITTEL, Harald, et al. (eds): *Übersetzung, translation, traduction*. Berlin : Mouton de Gruyter, 2004, s. 600-606. Zväzok 1. ISBN 978-3-11-019408-1.
- MAŤÚŠOVÁ, Veronika: *Do nory za králikom alebo problém bezekvivalentnosti v slovenskom preklade diela Alica v krajine zázrakov*. In: *Kritika prekladu IV*. [online]. Banská Bystrica : Filozofická fakulta Univerzita Mateja Bela, 2014, roč. 2, č. 1, s. 25-26. [cit. 2015-04-13]. ISSN 1339-3405. Dostupné na: <http://issuu.com/batushtek/docs/kritika_prekladu_4_web>.
- ONDRUS, Pavel – HORECKÝ, Ján – FURDÍK, Juraj: *Súčasný slovenský spisovný jazyk. Lexikológia*. Bratislava : SPN, 1980.
- Rowing Terms*. In: Boathouse District [online]. [cit. 2015-04-18]. Dostupné na: <<http://boathousedistrict.org/rowing-about/rowing-terms/>>.
- ŠKVARENINOVÁ, Oľga: *Paronymický slovník*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1999, 212 s. ISBN 80-08-02828-9.
- VÁCLAVIKOVÁ, Katarína: *Prekladateľské oriešky v dielach Alica v krajine zázrakov a Za zrkadlom*. [bakalárska práca]. Bratislava : Filozofická fakulta Univerzity Komenského, 2015. 43 s.

RESUMÉ

The objective of this paper is to analyze selected puns in the books *Alice's Adventures in Wonderland* and *Through the Looking Glass* by Lewis Carroll. The puns are sorted into chapters according to their basis in the source text: homophony, homonymy, or paronymy,

respectively. The paper also contains analyses of their equivalents in the translation by Juraj Vojtek and Viera Vojtková and an objective assessment of their aptness. The main asset of the paper lies in the creation of our own solutions for the pitfalls while taking into consideration the data gained from the analysis.

◆◆◆

Bc. Katarína Václaviková
Hurbanova 208
022 04 Čadca
k.vaclavikova9@gmail.com